

Всички права запазени. Нито една част от тази книга не може да бъде размножавана или предавана по какъвто и да било начин без изричното съгласие на „Изток-Запад“.

© Николай Петков, автор, 2017

© Издателство „Изток-Запад“, 2017

ISBN 978-619-152-984-1

Николай Петков

БОРХЕС И ДРУГИТЕ – ТАМ

Водещ редактор
Георги Каприв

Съдържание

Борхес и границите	7
<i>Георги Каприв</i>	
Едно невъзможно място	15
Учителят на Авероес.....	17
Точно Спиноза.....	21
Мукхамат (сравняване) на острови, числа и срички, или Логика на птичите езици	29
Още малко птича логика, или Папунякът на Райко Шуменски	41
Алхамбра	55
Кормчая бира.....	69
„Don't Cry for Me, Argentina“	91
Ханамун Доха, или Божията маймуна.....	111
Тъй рече мама, или клинични дневници	125
Да откриеш топлата вода.....	137
Пиретични логии	153

Борхес и границите

Николай Петков няма-няма и ме обяви за свой единствен читател. Никак не е лесно да си му читател фаворит на отец Николай. Той ми е бил ученик, учил съм го следователно на неща, които не е знаел. Сега си го връща, като ме засипва с познаването на невъзможни за знаене неща. Струва си да се види издевателският му поглед, когато небрежно пита къде, да речем, се съхраняват последните два химна на едва-едва известен автор от някой далечен век. Особено когато за него не се е чуло да е писал химни. Отецът обаче вече някак си се е докопал до техни следи (без да е задължително сигурно). Той, иначе казано, се вписва в компанията на Умберто Еко или Морис Оландер на пример – колекционерите на излишно знание. Излишно обаче за кого и най-вече за какво?

Във всеки случай не за онзи, за когото истината на ябълката е да бъде изядена. Когато критерият за действителността е „око да види, ръка да пишне“, светът е сведен до подръчното и добре видимото: до тук и сега. Този свят е малък, навярно уютен и съставен от ясно очертани предмети, някои от които са човеци. Отец Николай е алергичен към този свят и към неговата естетическа глазура: реализма, пък бил той и критичен (колко да е критичен един реализъм?). Николай се държи на равно разстояние от безвкусната мистика, недоизмислената литература, недоизживения живот, както и от всеки делир и всяка екстремна есхатология, готов да воюва срещу тях включително с една гореща шкембе чорба.

Напук на предразсъдъците, той е сигурен, че животът е подражание на литературата, а хората се раждат от историите си. Връзката си с тези истории той обвързва със своята професия: „Както трахеята пропуска въздуха, така и свещеникът трябва да пропуска историите – нека преминават през него.“ Историите са свят, преминаващи през

него, търкалят в себе си „зверове от всякакви недоизмислени природи“. Този свят е амалагма от действия, задействащи своя субект; съновидения, сънувани едновременно от мнозина; нечии мисли, мислени и от някой друг; читатели, четящи човека до себе си, който също ги чете или отказва да го направи. Земята е жива, пише на едно място Йордан Радичков, тя само е потънала в много дълбок сън. Той е сред големите сънувачи на този сън, чието естествено състояние се нарича изкуство – изкуството *par excellence*. И Николай е от такава порода. Изкуството трябва да бъде надхитрено от изкуство, убеден е той, пробутвайки тази мисъл за цитат от „Дали“, „Борхес“ и „Хуан де ла Крус“, и то едновременно.

В този свят Наташа Ростова като нищо е тъждествена с Ана Каренина и Лолита, което се потвърждава от Достоевски. Той е свят, където цар Давид и Ленард Коен пеят една и съща песен, а „Розата“ на Борхес някак естествено се вмести между двата догматика на пети глас. Който реши, че това е снизяване на сакралното, не си е дочел нещо в катехизиса. Да, за отец Николай литургията е поезия от висок ранг, но тя не му е „концертно изпълнение“, каквото не му е и литературата, както я разбира. Той съвсем трезво може да обясни, че „кормчий“ идва от изгубена днес дума, която означава едновременно „пътеводен“, но и „хранещ“: затова кърмата на кораба и женската кърма са от един и същи корен, от който е и думата „кръчма“. И в същото това време Църквата и евхаристията са неговото единствено Тук, докато кръчмата се казва просто „Там“. Тя е атопична, няма адрес, макар да си съществува като две и две четири в самия център на Велико Търново.

В пространствата на отец Николай душата е на равно разстояние от този и от онзи свят. В този хипердействителен топос се прехвърква от живи към мъртви и обратно. Както се говори за папуняка: „онова циганско петле, оплело се като пате в кълчища между Савската царица и керкезката свиня“. То отчаяно кукурига „на всички човешки езици – и на английски – при Колридж, и на арабски – в Корана, и на фарси – в Нишапур, и на испански – при Борхес, и на български – при Радичков“. „Горкото петле“, добавя Николай, имайки предвид най-вече себе си.

В неговия свят най-естествено е признанието: „колкото по-често чувам една истина, толкова по-съмнително започва да ми

звучи“, така че заявен структурен елемент там са мистификацията и измишльотините от всякакъв калибър. Благодарение на него жизнеспособни са всевъзможни кръстоски – както между гимнастички и риби прилепало, така и между Флобер и Борхес. Там ръката тръгва от коленете нагоре, но никога не се знае докъде и как ще стигне, а де да бяха само коленете и ръката. Едно е сигурно: в този свят има много Борхес, така че няма как „риби прилепало, симурзи, трикраки магарета, свине в окови и какви ли не още същества да не шестват заплашително по границите на плътта и душата“. Това гранично шествие е разказът, който предлага да ни вмести в себе си.

Николай се чуди как да се върне към другата, благоразумната страна на този праг, но аз се съмнявам в неговата искреност. В хода на разказа му той бива в стабилен ритъм обявяван (и самообявяван) за луд. По самопризнанията му литературата е „наистина единствената социално приемлива форма на шизофренията. Защото в един роман „всичко е възможно“. Тук той изглежда верен последовател на Аристотел. Стагиритът изхвърля историята от класа на науките, защото говори за единични и случайни неща, но е много по-милостив към поезията, тоест литературата, която говори не за фактически случилото се, а за възможното.

Оттук е ясно, че в този свят е действителна единствено една „сложна и объркана идентичност“ – на автора, действащите лица и придърпания от тях читател. Каквато, с ръка на сърцето, е идентичността на самопозналия се човек от днес¹. Нищо чудно, дето на отец Тома (романното алтер его на автора) се вменява, че където и да се появи, винаги го следват хаос и анархия. Хаос обаче, в който „едни и същи книги се повтарят в един и същи безпорядък“, сиреч доста добре организиран хаос със сериозна йерархия: йерархията на високата мисъл и литература.

Светът му поема риска да се разруши, но Николай гледа то да не стане. При това не разчита да се случи спонтанно. „Господ помага на глупавите, а умните ги оставя сами да се оправят.“ Той някак си не върви за член в партията на глупавите. Затова мобилизира „лудостта, мащаба, финеса и фантазиите“ на големите в световна-

¹ Вж. А. Дончева, *Азът и другият*, София: Изток-Запад, 2014.

та литература от всички времена. Там „почти децата“ са „по-стари от мойрите“. Всичките му дядовци, прадядовци и прапрадядовци са налице – като лекари на визитация. Което не изключва възможността например Борхес да е с формата, цвета и обема на полетелия към черепа му пепелник. Малко му е сложна геометрията на този негов свят.

Сложна е и територията му. Никой картограф не може да посочи къде се намира земята, за която иде реч. Тя е нещо като алегория, ничия земя или утопия, „по-нереална даже от Гара Чилигирова“. Отец Николай, иначе свещеник в Дивдядово, има енория, която „започва някъде около Гринуичкия меридиан и завършва между Източна и Западна Самоа“, при което съвсем не е ясно кое е край, среда или начало на света. Той е „заместник-селски поп с въображаема енория – нещо като 180 меридиан – хем я има на картата и минава от край до край през цялата земя, хем човешки крак не пристъпва там“. Изненада ли е, че царството на презвитер Йоан е редови топос в него?

Що се отнася до времето, Николай Петков следва плътно Августин. Той е наясно, че ако няма минало, ако миналото не е действително насъщно, няма и бъдеще. А понеже минава така и така през настоящето, той забелязва: „Сегашното ‚сега‘ – точно в този момент – е колкото спомен за миналото, толкова и очакване на бъдещето. Вече сме намерили аршина, според който душата мери времената.“ Това с меренето на времената не пада от въздуха. Тъкмо Августин настоява, че мерим времената си в душата, където няма минало, настояще и бъдеще, а настояще на миналото, настояще на настоящето и настояще на бъдещето. Присъствието на времето е разтегляне, уголемяване на душата по интензивността на нейното битие. Понеже става дума за интензивност по битие, не е изненада, че в лабиринтите на паметта нещо се забравя, нещо се преизмисля, или пък нещо измислено надмогва битийно така наречената реалност. Светът за мен е „филмът, който го има в душата ми“.

Подобно на големите мистици, Николай си избира времето, както впрочем и мястото, в което да е. Благодарение на съвременните комуникации, нека не влизам в детайли, май няма място, за което говори, в което да не е бил, и то напук на мизерните си мате-

риални средства. Животът му е точно като описвания от него, но не го казва пряко, за да не предизвика всенародна завист. Затова се оплъчва срещу Спиноза, който смятал, че всяко нещо се стреми да пребъде такова, каквото е: „камъкът иска вечно да бъде камък, тигърът – тигър.“ По тази логика и „Борхес е обречен да остане Борхес“. Това на Николай му идва твърде много. За да се отърве от силата на този тип логика, той се отдава на „игрите с времето и безкрайността“.

Както сам казва по друг повод, дори в коруба на костенурка да се скрие, той е разпознаваем от самолет. Но разпознаваем от кого? Във всеки случай не от практикуващите бързо четене. От тях той ще се отметне като разкована от палубата дъска, а те от него – още по-бързо. Николай не бърза заникъде. Той налага спокойствие, от което, прочее, се става неспокоен. Ползва се от привилегията си на селски поп, за да се отплесва така, че от всяка история да прави истории. На него му идва някак спонтанно отръпки да внася „търсения още от Омир ефект на забавяне“. Прозата на отец Николай не грабва, не е агресивно предлагаща се. Тя е бавен съблазнител.

Георги Капривев

Навярно даже не е необходимо специално да казвам, че тази книга по никакъв начин не е учителен акт, а е единствено израз на лични дирения. Затова всеки е свободен да ми противоречи. Но моля читателките и читателите само за онзи реверанс от симпатия, без който не е възможно никакво разбиране. Йозеф Ратцингер (папа Бенедикт XVI), „Иисус от Назарет“

За един *ideal reader, affected by an ideal insomnia* (идеален читател, сполетян от идеално безсъние)...
Защо цитирам Джойс? Може би преди всичко защото, заедно с Борхес, той е един от авторите, които най-много обичам и от които съм повлиян най-силно. Умберто Еко, „Между Ла Манча и Вавилон“

Защото едни и същи книги
се повтарят в един и същи безпорядък.
Х. А. Борхес, „Вавилонската библиотека“

